DEN MAN ELSKER

EN FILM AF CHRISTIAN BRAAD THOMSEN

CHRISTIAN BRAAD THOMSEN (født 10.12.1940) har skrevet bøgerne »Godard — fra gangstere til rødgardister« (Rhodos, 1971), »Politisk filmkunst« (Rhodos 1973) og »I Fassbinders spejl« (Fremad 1975). Har desuden instrueret kortfilmene »Slumstormerne« (1971, SFC), »Det kan blive bedre, kammerat« (1971, Dansk Filmcentrum) og »Stærekassen« (1972, Dansk Filmcentrum) samt portrætfilmene »Dusan Makavejev« (1973, SFC), »Rainer Werner Fassbinder« (1973, EBC-Film) og »Joaquim Pedro de Andrade« (1973, EBC-Film), samt spillefilmene »Kære Irene« (1971, 35 mm Dagmar Distribution, 16 mm EBC-Film), »Herfra min verden går« (1976, 35 mm Dagmar Distribution, 16 mm SFC), »Smertens børn« (1977, 35 mm Dagmar Distribution, 16 mm SFC og EBC-Film), »Drømme støjer ikke, når de dør« (1979, 35 mm Dagmar Distribution).

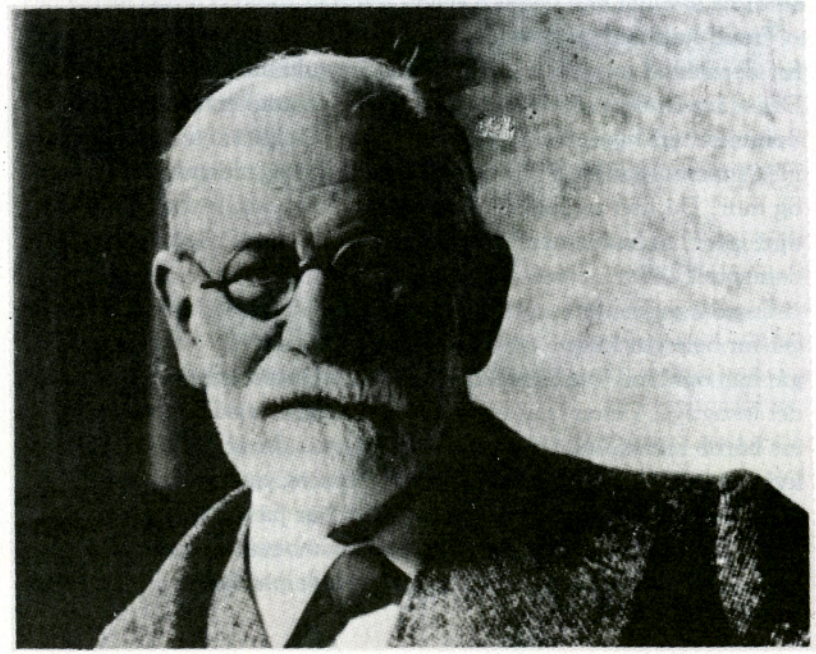
DEN MAN ELSKER —. Manuskript, instruktion, produktionsledelse og speaker: Christian Braad Thomsen. Kamera: Dirk Brüel. Assistent: Fritz Schrøder. Lyd og klip: Mikkel Bo. Musik: Gunner Møller Pedersen. Produktion: Kollektiv Film for Statens Filmcentral 1980. Faglig konsulent: Berl Kutchinsky. 16 mm farve. Længde: 50 minutter. Udlejning: Statens Filmcentral.

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral,
udleveres gratis til brug i forbindelse med forevisning af filmen.
Henvendelse til Statens Filmcentrals hovedkontor
Vestergade 27, 1456 København K eller Jyllandskontoret
Lundingsgade 33, 8000 Århus C.

Den man elsker

AF CHRISTIAN BRAAD THOMSEN

Sigmund Freud er i dag en lige så kontroversiel skikkelse, som da han i begyndelsen af dette århundrede begyndte at kortlægge menneskets ubevidste. Mange af hans opdagelser er ganske vist gledet ind i den bunke af fælleskulturelt arvegods, som vi forholder os ret selvfølgeligt til, men der er elementer af hans forskning og tænkning, der i dag må virke præcist lige så chokerende, som da de første gang blev fremsat. Mens Freuds teorier om barndommens betydning og om meningen med vore drømme i det store og hele er ved at blive assimileret i vores egen livstolkning, så er der i hvert fald ét punkt af Freuds forskning, der for stedse vil være en anstødssten i vor kultur. Det er hans kortlægning af Oedipus-komplekset og hans tolkning af incest-

tabuet. De mange Freud-kritikere, der i dag er tilbøgelige til at afskrive Freud som en konservativ og samfundsbevarende gammel mandschauvinist, de kan aldrig have stiftet bekendtskab med eller kan i hvert fald ikke have forstået hans tanker omkring den infantile seksualitet, som jo ellers er en hovedhjørnesten i hele hans værk. For disse tanker er blandt de mest radikale og samfundsomvæltende, der er gjort i menneskehedens historie.

Fra tidernes morgen har alle forældre selvfølgelig vidst, at også deres små børn havde seksuelle instinkter, men normalt har forældre ikke villet være ved denne viden. Børns naturlige lyster er altid blevet mødt med forbud og afstraffelse. Da Freud imidlertid fra starten af dette århundrede begyndte at forske i det, som alle vidste men ingen ville være ved, da fastslog han i al enkelhed, at uskyldige børn i 2-4 års alderen retter deres første erotiske drifter mod de personer, der er nærmest for hånden, nemlig forældrene. Det har børnene af gode grunde svært ved at opleve noget urimeligt i. Forældrene er jo i forvejen dem, der giver dem mad og tryghed, så hvorfor skulle de ikke også kunne tilfredsstille andre opdukkende drifter. For forældrene er sagen derimod ikke helt så enkel, og mindst af alt tør de indrømme, at børnenes erotiske følelser kan være gengældte. De vil normalt reagere med en afvisning, der sætter sig de dybeste spor i barnets sind.

Freud kaldte dette kompleks af følelser for Oedipus-komplekset for dermed at antyde, at komplekset ingenlunde var af nyere dato. Det er tværtimod universelt. Også de gamle grækere kendte til det at dømme efter skuespillet om Oedipus, der dræbte sin far og gik i seng med sin mor, ganske vist uden at vide at de pågældende var hans far og mor. Da han opdagede det, straffede han sig ved at stikke sine øjne ud. Han havde nemlig krænket et af menneskehedens mest fundamentale tabuer, incest-tabuet.

Freud argumenterer overbevisende for, at incest-tabuet er grundlaget for hele vor kultur, men når Freuds kritikere derfra slutter, at så går han også ind for denne kultur med dens incest-tabu, så er de ude i det løsagtige. Det er især fra kvindebevægelsens side, at de sidste 10 års hårde kritik mod Freud er kommet, men det er heldigvis også en kvinde, Juliet Mitchell i »Kvindebevægelse og psykoanalyse« (Tiderne Skifter), der grundigt og systematisk har påvist de fejllæsninger, fordrejelser og fortielser, som præger kvindebevægelsens forsøg på at fremstille Freud som en samfundsbevarende patriark.

Kirsten — fortæller om, at allerede fødslen kan opleves orgastisk og altså have incestuøs karakter.

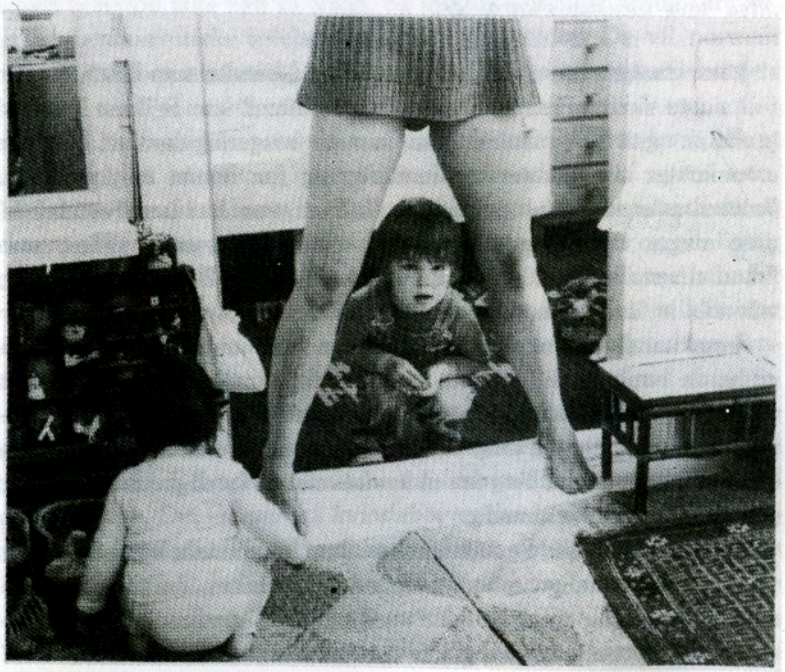
Mere chokerende er det, at selv en Freud-kender som Erich Fromm i sit sidste skrift »Freuds teorier« (Hans Reitzel) kan fejllæse Freud så groft, at også han placerer ham som en borgerlig tænker, der ikke overskrider sin klasses tænkemåde, og for hvem nøgleordet er *kontrol* over de instinktive drifter. Enhver, som har læst Freuds lille, men meget væsentlige filosofiske skrift »Kulturens byrde«, som Freud udsendte som 73-årig i 1929 (dansk udgave Hans Reitzel 1970), vil vide, at intet kan være mere forkert.

Freud karakteriserer her incest-tabuet som »måske den mest indgribende lemlæstelse, som det menneskelige kærlighedsliv har været udsat for gennem tidens løb.« At et så forsigtigt og søgende menneske som Freud efter et langt livs studier af det ubevidste kan konkludere, at incest-tabuet betyder en *lemlæstelse* af kærlighedslivet, det er unægteligt tankevækkende.

Og den Freud, der også ifølge hans kritikere skulle være blind for de samfundsmæssige undertrykkelsesmekanismer, han fortsætter i samme åndedrag med at nævne, hvordan »samfundets erhvervsstruktur influerer på omfanget af den resterende seksualfrihed.« Med biden ironi bemærker han:

»Kulturen opfører sig her på samme måde over for seksualiteten, som et folkeslag eller et befolkningslag gør, der har underkastet sig et andet for at udbytte det. Angsten for at de undertrykte skal gøre oprør, opfordrer til strenge forsigtighedsforanstaltninger. Vor vesteuropæiske kultur fremviser et højdepunkt for en sådan udvikling. Det er psykologisk helt igennem berettiget, at den med straf sætter ind på at bekæmpe ytringerne af det barnlige seksualliv; for inddæmningen af de voksnes seksuelle lyster har ingen udsigt til at lykkes, hvis den ikke er blevet forberedt i barndommen. Blot lader det sig på ingen måde retfærdiggøre, at kultursamfundet er gået så vidt som til også at benægte disse påviselige, ja påfaldende fænomener. Det kønsmodne individs objektvalg bliver indsnævret til det modsatte køn, de fleste ikke-genitale tilfredsstillelser bliver undsagt som perversioner. Det krav om et for alle ensartet seksualliv, der giver sig til kende i disse forbud, sætter sig ud over ulighederne i menneskenes medfødte og erhvervede seksualkonstitution, afskærer et ret stort antal af dem fra seksualnydelse og bliver dermed en kilde til stor uretfærdighed.«

Med en vis ironisk beskedenhed konkluderer Freud, at han iøvrigt

Den incestuøse oplevelse visuelt fortolket som en port til livet.

Hellen — fortæller om sin søn, der benytter sig af de forhåndenværende huller, bl.a. næseborene, i et symbolsk forsøg på at besidde hende og måske trænge tilbage til livmoderens tabte paradis.

ved for lidt til »at fremsætte en vurdering af den menneskelige kultur«, men at han i hvert fald »uden harme kan høre på den kritiker, der mener, at man — når man holder sig kulturbestræbelsens mål og de midler, den betjener sig af, for øje — nødvendigvis må komme til den slutning, at hele anstrengelsen ikke er ulejligheden værd, og at resultatet kan blive en tilstand, som den enkelte må finde uudholdelig.«

Så Erich Fromm og Freuds feministiske kritikere kan unægteligt tage hinanden i hånden og gå hjem og læse over på lektien endnu engang, når de samstemmende taler om »Freuds borgerlige og autoritært patriarkalske holdning«. Freud påviser tværtimod, hvordan det seksual-fortrængende incest-tabu er en af grundpillerne i det borgerligt-kapitalistiske og autoritært patriarkalske samfund, som vi stadig lever i, og hvis grundlæggende familiemønstre og seksuelle struktur naturligvis er endnu mere fremherskende i de samfund, der smykker sig med den falske varebetegnelse »socialistiske«.

Det siger sig selv, at det må få fuldstændigt skelsættende og kata-

strofale konsekvenser for det 2-4 årige barn, der opdager, at dets første seksuelle impulser mødes med forbud eller afstraffelse og altså kriminaliseres. Mit udgangspunkt for filmen »Den man elsker —« har været det ganske naive spørgsmål: Hvordan kan et 2-4-årigt barns drifter overhovedet regnes for straf-værdige, endsige kriminelle? Svarer det ikke til, at man også ville kriminalisere tyngdeloven? Incest-problematikken sådan som den lanceres af dags- og ugepressen og af de mere letfærdige grupper inden for kvindebevægelsen handler altid om de svinske fædre, der forfører deres uskyldige små børn eller eventuelt deres børns legekammerater. Filmens grundsynspunkt er det modsatte, nemlig at incest-driften i første omgang begynder hos børnene og retter sig mod deres forældre. Dette er i dag lige så vanskeligt at se i øjnene, som det var på Freuds tid, — men det er ikke desto mindre en klinisk kendsgerning. Og det forbud, som barnets første seksuelle impulser mødes med, må naturligvis få konsekvenser for hele dets fremtidige seksuelle struktur. Når et barn oplever, at dets allerførste seksuelle impulser besvares med et forbud, som sætter sig igennem med magt, er det meget forståeligt, at dets senere seksuelle liv vil være domineret af de magt-strukturer, der findes i de fleste kærlighedsforhold.

Afstraffelsen som et udslag af seksuel jalousi: faderen overrasker sin søn første gang han er i seng med en pige. (Fra »Smertens børn«).

Freuds myte om sønnernes drab på ur-faderen og deres overtagelse af hans system bruges i »Den man elsker —« som en illustration af de vesttyske og italienske terroristers drab på bl.a. Hans Martin Schleyer og Aldo Moro.

Det er kærlighedens væsen, at den ikke kan trives i magtforhold, at elske hinanden vil bl.a. sige at nedbryde magtforholdet mellem hinanden. Et ordentligt kærlighedsforhold vil altid være anarkistisk, så sandt som det forudsætter, at den ene ikke længes efter at bestemme, og den anden ikke længes efter at blive bestemt over. Disse autoritære længsler er et produkt af incest-tabuet, dvs. af det manglende kærlighedsforhold mellem forældre og børn. Hvis kærligheden realiseres fra starten, er der ikke plads til autoriteten, — eller behov for den.

At forestille sig et forhold mellem mennesker, der ikke er baseret på incest-tabuets lemlæstelse af kærlighedslivet, hører naturligvis utopien til. Derimod turde det være praktisk muligt på den ene side at overholde det incest-tabu, hvis overtrædelse vil sende faderen adskillige år i fængsel med vores nuværende lovgivning, og på den anden side at sikre sig mod de værste følger af incest-angsten. Alene angsten for at overtræde incest-tabuet er så indgroet i mennesker, at denne angst kan få katastrofale følger.

Det er f.eks. temaet i mine sidste to spillefilm: »Smertens børn« og »Drømme støjer ikke, når de dør«, — uden at jeg under arbejdet med dem var ganske klar over, at *det* faktisk er, hvad de handler om. Når begge film skildrer et utroligt frysende, lammende og frustreret forhold mellem forældre og børn, er jeg i dag ikke i tvivl om, at dette forhold skyldes forældrenes incest-angst. Når den kulde, som i disse film præger forholdet mellem forældre og børn, direkte slår om i fysisk eller psykisk vold, så er jeg ikke i tvivl om, at det har at gøre med, hvad Wilhelm Reich har beskrevet klarere end de fleste, nemlig at den kærlighed, der ikke kan finde et kærligt/fysisk udtryk, den ofte vil slå om i sin modsætning: fysisk vold.

Hvis man overhovedet accepterer, at der findes erotiske følelser mellem forældre og børn, og hvis man desuden accepterer, at det erotiske udtryksregister er meget bredt, så vil det også være vanskeligt at bestemme, hvor grænsen egentlig bør gå for dette erotiske udtryk. Hvis man må omfavne hinanden og kysse og kærtegne hinanden, hvad er så begrundelsen for, at der alligevel er visse dele af kroppen, man *ikke* må kysse og kærtegne? Og hvis man netop er angst for at komme til at røre ved de forbudte dele af kroppen, så vil denne angst nemt resultere i, at forældrene i det hele taget bliver bange for at røre ved deres børn. For hvis man først er begyndt, hvor skal man så ende? Så er det måske bedst, slet ikke at begynde, — bortset fra at det i hvert ikke er bedst for børnene, som bliver ofre for, at undertrykte erotiske følelser altid vil omsætte sig i magtspil og vold.

Det eneste konkrete argument, jeg nogensinde har hørt for incest-tabuet, altså for at det erotiske forhold mellem forældre og børn skal være forbudt, er, at erotiske følelser er meget stærke, og hvis barnet får disse følelser tilfredsstillet af forældrene, vil det måske aldrig kunne frigøre sig og knytte dybere erotiske kontakter til andre mennesker. Men netop hensigten bag dette argument, at give barnet

mulighed for at knytte erotiske kontakter til andre mennesker, burde snarere føre til den modsatte konklusion. Det er nemlig efter al psykologisk viden og erfaring rimeligere at antage, at det er de *utilfredsstillede* erotiske følelser, der netop binder på en frustrerende og ufri måde, hvorimod de følelser, der tilfredsstilles, de samtidig frigør, så man også kan vende sig ud mod andre mennesker.

I *Totem og Tabu* hævder Freud, at »de første seksuelle rørelser hos det uudviklede menneske normalt er af incestuøs natur, og at sådanne fortrængte impulser som drivkræfter for de senere neuroser spiller en rolle, der så at sige ikke kan overvurderes.«

I samme forbindelse fortæller Freud sin spændende »ur-myte«, som uanset at den vist nok rent antropologisk er usandsynlig alligevel giver god mening som et billede på de psykiske mekanismer, der fungerer, så længe vi opretholder incest-forbuddet:

En ur-fader fordriver sine sønner for at forhindre dem i at forgribe sig på stammens kvinder, som jo er deres mødre og søstre. Sønnerne slår sig sammen og dræber faderen i et kollektivt oprør mod hans urimelige forbud, men efter faderdrabet bliver de sig deres ambivalente følelser bevidst. De forstår, at de har dræbt noget, som var en del af dem selv, og som de elskede, — og de søger at kompensere for drabet ved at indstifte et totem-dyr, som det er forbudt at slå ihjel, og som for dem repræsenterer faderens lov, som de altså vælger at bekræfte efter tilsyneladende at have gjort oprør imod den.

Freud citerer i samme forbindelse med bifald antropologen J. G. Frazer (hvis hovedværk *The Golden Bough* ligger på bordet hos oberst Kurtz i en anden film om et faderdrab, Francis Coppolas *Apocalypse Now):*

»I stedet for ud fra det lovmæssige forbud mod incest at slutte, at der består en naturlig modvilje mod incest, bør vi snarere drage den slutning, at et naturligt instinkt driver til incest, og at det, når loven undertrykker denne drift som visse andre naturlige drifter, har sin grund i civiliserede menneskers forståelse af, at tilfredsstillelsen af disse naturlige drifter påfører samfundet skader.«

Myten om sønnernes drab på faderen, som via indstiftelsen af totemdyret resulterer i, at faderens lov bestyrkes og institutionaliseres, er nemlig en myte, som den dag i dag også handler om diverse politiske oprørsbevægelser fra den sovjettiske revolution over ungdomsoprøret og til Pol Pot i Kampuchea eller Jonestown i Sydamerikas jungle. Angrebet på den patriarkalske og kapitalistiske or-

den resulterer til stadighed i et system, som på centrale punkter er en nøje kopi af det, man vil afskaffe — i mange tilfælde grusommere. På den måde bliver den politiske bevidstgørelse med udgangspunkt i Marx meget ofte fanget ind af, at der også ligger områder under bevidstheden, som fungerer så meget desto stærkere jo mere man benægter deres eksistens.

Når revolutioner netop har det med at gå i deres mor igen, hænger det tilsyneladende uløseligt sammen med, at faderen i barnets 2-3 første leveår har etableret moderskødet som forbudt område og brugt regulære stokkemetoder for at bortlede barnets opmærksomhed fra stokken mellem hans egne ben.

Hvis et oprør eller en revolution skal andet end reproducere det, der gøres oprør imod og dermed altså blot institutionalisere et totemdyr i stedet for at skabe muligheder for en radikalt ny orden, så synes det uomgængeligt nødvendigt at gribe om den del af ondets rod, som hedder incest-forbudet. Hvis Freud har ret i, at incest-forbudets betydning for de senere neuroser ikke kan overvurderes, og Frazer har ret i, at tilfredsstillelsen af de naturlige incestuøse drifter vil påføre samfundet betydelig skade, så må politiske oprørsbevægelser også inkludere incest-forbudet i deres samfundskritik. Det er for Freud, hvad den private ejendomsret er for Marx, nemlig en cementering af det borgerlige samfund, hvis undertrykkelsesmekanismer Freud og Marx har analyseret skarpere end de fleste. Hvis den private ejendomsret til produktionsmidlerne er med til at fremmedgøre mennesket i forhold til dets arbejde, så er incest-tabuet med til at fremmedgøre mennesket i forhold til dets krop. Incest-tabuet er skyld i, at menneskenes børn til stadighed har følt sig tvunget til at søge falske fædre.

Blodskam/Incest

AF BERL KUTCHINSKY,
lektor, cand.psyck. Kriminalistisk Institut

»En virkelig Garanti for disse Familieforholds Renhed opnaas ... kun, naar Uviljen imod, ja man kan sige Rædslen for Kønsforbindelser mellem disse nærbeslægtede bevarer den nedarvede instinktmæssige Karakter, som den har, og følgelig betragtes som et kategorisk og ufravigeligt Imperativ.«
(Carl Torp i betænkning angående ny straffelov, 1917).

»Incest er en forbindelse som fordømmes af alle borgerlige og religiøse love, men — hvad er incest? Det er en legering af de to »kvindelige« sociale lidenskaber, kærligheden og familiefølelsen« (Charles Fourier i »*Kærlighedens nye verden*, skrevet 1817-19. Dansk udgave: Michael Helm/Rhodos: *Stammefællesskabet*, 1972).

Definition

Slår man op i den gode gamle *Ordbog over det danske sprog*, får man at vide at ordet blodskam er dannet efter det tyske *Blutschande*, idet der samtidig henvises til, at den der begår blodskam kaldes for en blod*skænder*. Ordet defineres som »kønslig forbindelse mellem mand og kvinde, der er så nærbeslægtede, at loven forbyder dem ægteskab.«

Jeg har undersøgt definitioner af blodskam mange steder (fx. dan-

ske, udenlandske og internationale leksika) og kun fundet en tilsvarende sammenkædning med ægteskab et par steder. For det meste nævnes det blot at betegnelsen blodskam benyttes om seksuelt samkvem mellem nært beslægtede. Ved nærmere eftersyn har det vist sig, at kriteriet på om beslægtede personer har lov at gå i seng sammen indtil for nylig har været direkte sammenknyttet med om de havde lov at gifte sig med hinanden. Dette gjaldt i Danmark indtil 1965 (i andre lande kun stedvis), og der er stadig på et enkelt punkt en vis forbindelse, som vi skal se.

Den store ordbog har iøvrigt mere end 50 år på bagen, så det er ikke så mærkeligt, at den ikke indeholder ordet *incest*, der i de senere år har vundet stigende indpas i det danske sprog, vistnok gennem påvirkning dels fra lægelatin dels fra engelsk. *Incest* kommer fra det latinske *incestus*, der betyder noget i retning af »utugtig« og »uren«. Undtagelsesvis foretrækker jeg her at benytte fremmedordet, selv om vi har et gammelt dansk ord for det samme. Det forekommer mig nemlig af ordet *blodskam* er for stærkt belastet, som det er bestående af to stærke ord, der hver især vækker en vis gysen i os; en gysen der bestemt ikke bliver mindre når de to ord sættes sammen. Hvis man godt vil være med til at fremme et mere nuanceret syn på seksuelle relationer mellem mennesker, herunder også mennesker der er i familie med hinanden, er det nok ikke værd at fastholde et ord der på forhånd er for stærkt negativt ladet. Incest derimod er, trods sin oprindelse, et mere neutralt udtryk.

Som så mange andre kulturbegreber og -fænomener kan incest behandles ud fra flere forskellige synsvinkler. I det følgende vil vi panorere hen over incestfænomenet i historisk, kulturhistorisk, antropologisk, juridisk, kriminologisk, moralsk og pædagogisk sammenhæng. Den refererede viden herom bygger dels på læsning, dels på egne undersøgelser; her og der kombineres den med en vis portion fri spekulation.

»Det universelle tabu«

Når vi beskæftiger os med incestfænomenet historisk såvel som antropologisk, udvider vi horisonten både i tid og rum. Det kan der i dette tilfælde være usædvanlig god grund til, idet incestforbudet — eller incest*tabuet*, som det måske oftere kaldes — optræder så langt tilbage i historien, som vi overhovedet har vidnesbyrd om, og i alle tænkelige kulturer og samfund i fortid og nutid.

Man har sagt om incestforbudet at det muligvis er det eneste forbud der har kunnet skabes universel enighed om. Denne påstand er forkert: dels har der fra tid til anden fandtes særlige undtagelser, som vi skal se nærmere på, dels har der muligvis, i den del af oldtiden, der ikke har efterladt sig pålidelige vidnesbyrd, eksisteret hele kulturer hvor incestforbudet ikke fandtes. Det forekommer også tænkeligt at sådanne kulturer vil kunne opstå igen, som det er antydet af Fourier allerede i begyndelsen af 1800-tallet (se citatet ovenfor). Det er altså også forkert, når man har villet benytte incesttabuet som bevis på, at der eksisterer en art juridisk/moralske »naturlove« — love der er elementære forudsætninger for selve det menneskelige samfunds opståen og fortsatte eksistens. På tilsvarende måde har Freud villet hævde, at den seksuelle undertrykkelse — de seksuelle begrænsninger vi pålægger os selv og hinanden — i det hele taget er en forudsætning for kulturens for ikke at sige den menneskelige civilisations opståen og udvikling.

Jeg er bestemt en stor beundrer af Freud og kan ikke deltage i den for tiden så populære surhed over for hans værk. Men givet er det, at Freud har været tilbøjelig til at identificere *kulturen* med *den patriarkalske kultur*, ligesom naturrettens tilhængere har været tilbøjelige til at identificere *retssamfundet* med det *patriarkalske retssamfund*. Ved patriarkalsk forstår jeg det pyramidalt (hierakisk) opbyggede, mere eller mindre centralistiske samfund, der stort set styres af mænd eller maskulint identificerede personer. Det er bl.a. karakteristisk for denne type samfund, at jo højere man når op i den magtpyramide der karakteriserer samfundet som helhed såvel som dets forskellige institutioner, desto større en procentdel af mænd finder man; mænd der, fordi de naturligvis også må konkurrere indbyrdes om at komme til vejrs, bliver stadig ældre og mere kyniske. I dette samfund undertrykkes i varierende grader og former to andre slags mennesker: kvinder og børn.

Selvsagt er patriarkerne bekymrede for det nære forhold der i løbet af den tidlige barndom opstår mellem mødre og børn. Den intime kropskontakt der, bl.a. via amningen, bliver en selvfølgelighed, må brydes på et tilpas tidligt tidspunkt, før der udvikler sig en sammensværgelse, der kan underminere det maskuline regime. I så godt som alle patriarkalsk samfund finder vi derfor ceremonier, hvor drengene tages fra mødrene og indføres i mændenes rækker. For drengene er det en udvikling der ganske vist ofte medfører mange privilegier,

men som — måske netop derfor — er egnet til effektivt at forhindre sammensværgelser mellem patriarkatets fjender. Det er da ikke så mærkeligt, at forbudet mod moder/søn-incest har vist sig at have universel udbredelse; overtrædelsen af dette forbud truer på en meget konkret og direkte måde den enkelte familiefaders autoritet og liv.

Mon ikke mange af de natursamfund der har de allerhårdeste »klasseskel« mellem mænd og kvinder og de allerskrappeste indvielsesritualer for drenge i 12-13-års alderen, har udviklet disse kulturmønstre gennem generationer, hvor høvdinge med ængstelse har iagttaget flokke af løver og gorillaer, hvor aldrende hanner efter nogle få års eller måneders enevældig ledelse af flokken er blevet fortrængt af yngre og stærkere hanner, der godt kunne være deres eget afkom. Incesttabuet er ikke biologisk — det forekommer ikke i naturen. Men man behøver jo ikke være en særlig begavet patriark i en menneskeflok for at blive klar over, at også her udgør de unge stærke sønner en trussel, hvis man ikke finder på noget fornuftigt at sætte dem til. If you cannot beat them, join them — eller endnu bedre: make them join you.

Fædre og døtre

Det andet store incestforbud, nemlig mellem fader og datter, har formentlig andre årsager. Ud fra et personligt selvopholdelsessynspunkt skulle der intet være i vejen for, at en fader gik i seng med sin datter. Hvis han har magten, ville et sådant forhold blot blive en yderligere understregning heraf. Ja tilmed kunne man forestille sig, at truslen om at svigte hustruen til fordel for datteren, kunne indebære muligheder for endnu kraftigere undertrykkelse af førstnævnte. Men her indtræder — ifølge mange antropologer — hensynet til en anden form for overlevelse, nemlig stammens, klanens, landsbyens eller storfamiliens. Antropologiske undersøgelser har vist, at de fleste småsamfund befinder sig i en stadig eksistentiel kamp med omgivende småsamfund. Sammenhold og alliancer mellem disse småsamfund er sjældne, den almindeligste tilstand er en vekslen mellem åben krig og våbenstilstand. Våbenstilstanden kan udvikle sig til en mere stabil og permanent »ikke-angrebs-pagt« gennem familiemæssige forbindelser. Unge mænd fra den ene landsby gifter sig med piger fra den anden; de kan slå sig ned det ene eller det andet sted, men som oftest følger pigen sin mand. Det er for at sikre sig at hun kan klare sig i den

mere eller mindre fjendtlige nabolandsby, at hun ofte får en medgift med sig fra faderen og er sikret en morgengave fra sin tilkommende. Samtidig modtager faderen som regel en økonomisk kompensation for det arbejdskraftmæssige tab han har lidt ved at bortgifte sin datter. Dertil kommer at de komplicerede økonomiske transaktioner bidrager til at stadfæste det indgåede ægteskab der tillige betegner en art alliance og udgør en art forsikring mod krig. Det har været hævdet, at en stamme, der ikke til stadighed gennemfører denne art besvogringstransaktioner, i det lange løb ville gå til grunde: der ville være for mange krige og mandskabsdecimerende røvertogter mellem nabolandsbyer. Disse ægteskaber stiftes ikke i himlen, men på »statsministerens kontor«.

Nu siger det sig selv, at forudsætningen for at dette besvogringssystem kan fungere, er at den bortgiftede pige er »ren og ubesmittet«. Hvis hun har været besovet af sin fader — et forhold der næppe kan holdes hemmeligt — så mangler den fornødne sikkerhed for, at pigen ikke med sig »til fjendens lejr« bringer kimet til en femte kolonne, godt gemt i maven som en anden trojansk hest. Hvis noget sådant er tilfældet forvandler den mulige alliance sig til det stik modsatte, nemlig en alvorlig trussel. Da det ikke uden videre lader sig afgøre om pigen er befrugtet af sin egen fader — eller af sine brødre — for helt nyligt, er det nok bedst, at hun er jomfru. Herfra stammer utvivlsomt, i alt væsentligt, jomfrudyrkelsen og de dertil koblede meget kontante bryllupsnat-ritualer. De blodplettede lagen er en slags forsikringspolice; først når det vises frem i den tidlige bryllupsmorgen for de forsamlede gælster, er brylluppet juridisk gyldigt — og først da udbetales morgengaven.

Der er altså den forskel mellem moder/søn-incest og fader/datter-incest, at den førstnævnte er en personlig trussel mod patriarken, medens fader/datter-forholdet, og for så vidt også søskende-incest, først hvis det bliver en »vane« kan true gruppen på længere sigt. Det er formentlig denne forskel i graden af social trussel fra fader/datter- og søskende-incest, der er årsag til at vi af og til ser dette forbud overtrådt eller ligefrem ophævet, medens moder/søn-incestforbudet som sagt er universelt tilsyneladende uden undtagelser. Noget andet er at vi i det moderne samfunds stedvist opløste familiestruktur måske ville finde moder/søn-forhold stadigt hyppigere, men det er rent gætteri — faktisk aner vi intet om hvor hyppige sådanne relationer er, hvis de overhovedet forekommer.

Undtagelserne

Den berømte antropolog, Margaret Mead, har opregnet seks forskellige omstændigheder, hvorunder incesttabuet ophæves eller overtrædes:

(1) Den bevidste eller ligetrem påbudte ophævelse af incesttabuet i forbindelse med kongelige ægteskaber (fx. oldtidens Ægypten, Hawai, blandt inkaerne i Peru og Azande-stammen i Vestafrika.)

(2) Forekomsten af incest i forbindelse med rituelle handlinger, især i primitive natursamfund i forbindelse med frugtbarhedsritual.

(3) En tyran demonstrerer sin magt og brutalitet ved at gennemføre forbudt ægteskab eller samleje med en nær slægtning.

(4) En tilsvarende, mere formaliseret udnyttelse af kvindelige slægtninge som et led i udøvelsen af den form for seksuel undertrykkelse der hedder »førstenats-retten« (*(jus primae noctis)*.

(5) Den form for tyrannisk undertrykkelse en fader udøver over for sin datter eller en ældre broder over for en yngre søster ved at påtvinge dem et seksuelt forhold — et fænomen der især forekommer i isolerede sociale grupper.

(6) Forekomsten af incest i socialt afvigende (stigmatiserede) grupper.

Hertil vil jeg for egen regning — ud fra mit kendskab til incestforekomsten i vort samfund — føje endnu en kategori:

(7) Incest der begås af psykisk stærkt afvigende mænd (fx. stærkt alkoholiserede eller sindssyge) og/eller mænd der befinder sig i stærkt afvigende *situationer* (fx. alene langt ude på landet med en eller flere døtre, mens konen er på hospitalet).

Nogle af disse afvigelsesformer vil vi komme nærmere ind på, men fælles for dem er en eller anden form for *betydelig afvigelse*: *afvigende personer* (konger, tyranner, sindssyge), *afvigende grupper* (stærkt isolerede, socialt eller geografisk, tænk fx. på Caldwell: »Vorherres lille Ager«) eller *afvigende situationer* (moderen er borte eller syg, evt. lige så alkoholiseret som manden, fader og datter deler seng, han er stærkt beruset o.l.).

Hertil kommer det meget væsentlige, at selve *arten* og *omfanget* af incest selvsagt også kan variere over en umådelig vidtstrakt skala fra de blideste gensidige tilnærmelser til den allergroveste seksuelle udnyttelse. Denne skala vender vi tilbage til i de juridisk/kriminologiske afsnit. Indtil da handler omtalen af incest om egentlig samleje — evt. i forbindelse med ægteskab — mellem fader/datter eller søster/broder.

Herskere

Herodot (græsk historieskriver, ca. 484-425 f.Kr.) fortæller at den persiske konge Kambyses spurgte de kongelige dommere i Persien om der fandtes nogen lov der forbød ægteskab mellem broder og søster. De vise dommere svarede at de ikke kunne finde en lov, som tillod en broder at gifte sig med sin søster, men de havde fundet en lov der tillod kongen af Persien at gøre hvad han havde lyst til. Derfor giftede han sig straks med sin ældste søster, og kort efter tog han også en yngre søster til hustru. — En almægtig hersker kan selvfølgelig gøre, hvad han vil; han behøver ikke at tilkøbe sig allierede i naboriget ved at bortgifte sine søstre og døtre. Omvendt har dog ikke så få konger, bl.a. i Danmarkshistorien, netop i en presset situation reddet sig ud af en økonomisk krise eller truende krig gennem ægteskabelige alliancer. Man kan måske lidt overdrevet sige at svage konger har været tvunget til at ligge under for incesttabuet — de stærkeste har sat sig ud over det; ja har måske netop gennem en sådan gestus demonstreret deres egentlige styrke.

Blandt andre af antikkens berømte dynastier var incest ikke blot en undtagelse, men ofte en regel. Dette gælder blandt inkakonger og de ptolemaiske konger i det gamle Ægypten. Ifølge antropologen Frazer (*The Golden Bough*, først udgivet 1890) tjente herskerens giftermål med sin egen datter ligefrem til at konsolidere hans herredømme, idet magten ganske vist udøvedes af den mandlige hersker, men kongeværdigheden var afhængig af den kvindelige part: hvis dronningen døde, måtte kongen vige tronen for datterens ægtefælle. Dette problem løste kongen simpelthen ved at gifte sig med sin egen datter straks, så kunne han fortsætte med at herske — også selvom den ældre dronning skulle gå hen og dø. På denne måde er selveste den berømte Cleopatra (69-30 f.Kr.) resultatet af fem generationer af incestuøse ægteskaber, og selv giftede hun sig med to af sine egne brødre, den ene efter den anden.

Gudernes straf

Bortset fra disse undtagelser gennemtrænger incesttabu og incestforbud hele kulturer og personligheder verden over og til alle — kendte

— tider. Selv om litteraturen og mytologien inclusive Bibelen vrimler med incestuøse forhold, er der ofte knyttet de grusomste straffe til den slags forhold. Blandt amerikanske indianerstammer, afrikanske negerstammer og andre etniske grupperinger verden over er incesttabuet ofte udvidet til at omfatte fx. ikke blot moderen men alle moderens slægtninge (også i vore dage gælder det i mange lande, at fx. fætter og kusine eller onkel og niece ikke må gifte sig og derfor heller ikke have seksuelt forhold til hinanden). Selve det forbudte incestuøse samkvem omgærdes med i vore øjne næsten absurde forholdsregler. Fx. gælder det nogle steder, at to personer der ikke må gifte sig med hinanden, ikke blot ikke må have seksuelle relationer, de må heller ikke røre ved hinanden eller se hinanden, eller blot befinde sig under samme tag.

Skyldfølelser og strafforventninger i forhold til incest og incestuøse ægteskaber er ofte enorme. Blandt bavilierne i Loango er man overbevist om, at hvis en mand bryder ægteskabsloven og gifter sig med en kvinde af sin moders klan, vil Gud straffe hele stammen ved at tilbageholde regn i en hel sæson. — Omvendt, når det regner så voldsomt at floderne svømmer over, så nikker gamle galelareesere i Halmahera til hinanden og siger, at et eller andet sted er der en broder og søster, eller fader og datter der har samleje; det gælder så om at finde ud af hvem det er, for regnen ophører først når alle og enhver er blevet underrettet om denne ugerning.

Fra oldtidens Europa kendes et lignende eksempel: Ifølge en keltisk legende blev provinsen Munster i syd-Irland i det tredie århundrede efter Kristi fødsel plaget af misvækst og andre uheld. Da provinsens styrelse undersøgte sagen, mente de at konstatere, at disse kalamiteter var resultatet af et incestforhold, som kongen havde begået med sin søster.

Sofokles (496?-406 før Kristus) knytter sig altså til en lang og verdensomspændende tradition, når han i den berømte tragedie om kong *Ødipus* lader kongeriget Thebes lide under misvækst, pest og sterilitet, både blandt kvinder og kvæg, så længe kong Ødipus herskede, alene som straf fordi han (uden at vide det) havde dræbt sin fader og giftet sig med sin egen moder. Den kollektive straf for Ødipus' forbrydelse ophæves først i det øjeblik Ødipus straffer sig selv ved at stikke sine øjne ud.

Det er vist nok Freud selv der har fundet på at benytte Ødipus' navn til betegnelse for små drenges ubevidste ønske om at gøre det af

med faderen og besidde moderen (ødipuskomplekset). Men som Freud andetsteds gør opmærksom på (*Drømmetydning*, første udgivelse 1900), er Sofokles selv ganske klar over selve fænomenet, altså ødipuskompleksets udbredelse. I det 2400 gamle drama lader han Ødipus' moder Iokaste sige:

> »Hvad angår din moders bryllupsseng, frygt den ikke! Mangen en mand har i drømme ligget med sin moder. Men den som regner sligt for intet, han bærer livet lettest« (Sofokles, *Kong Ødipus*, ca. år 429 før Kristus).

Loven

Vor nuværende lovgivning om incest kan føres tilbage via Moselovens ubetingede forbud til Hammurabis Lov — vistnok det ældste lovkompleks vi kender, skrevet på en kæmpesten efter ordre fra den babylonske konge fra det 18. århundrede før Kristus. Det drejer sig om en lov, der har snart 4000 år på bagen. Hos Hammurabi var straffen for incest forbrydelse døden ved drukning. Dødsstraffen finder vi under diverse former i andre lovsamlinger helt op til nyere tid. Det er der nu ikke noget usædvanligt i: hovederne sad løst i gamle dage, også for lovovertrædelser der i dag end ikke er strafbare.

Alligevel er det et ejendommeligt fænomen, at medens nogle lande har haft og mange stadig har de strengeste straffe for incest, er der andre hvor incest overhovedet ikke er strafbart, eller kun under ganske særlige omstændigheder. I en række lande (Frankrig, Belgien, Holland, Portugal, Tyrkiet, Argentina, Brasilien og visse andre sydamerikanske stater) er incestforhold kun strafbare, hvis der foreligger særlige omstændigheder såsom tvang, sindssygdom, mindreårighed eller autoritetsmisbrug. I alle de nævnte lande kan de manglende straffebestemmelser for en »almindelig incest« føres tilbage til den franske revolution, hvor incest blev betragtet som principielt ikke strafværdigt.

I visse lande er incest kun strafbart under forudsætning af at den vækker offentlig forargelse (Italien, Uruguay og Venezuela). I andre stater har incest været straffrit tidligere, men er senere blevet kriminaliseret. I England blev incest først en kriminel handling i 1908 — indtil da var det kun en overtrædelse af de kirkelige forordninger.

Der er altså kolossale variationer, der alle er historisk betingede. Ikke desto mindre findes der stærke moralske og religiøse forbud mod incestforhold i alle lande, ligesom ægteskab mellem nærtbeslæg-

tede under alle omstændigheder synes at være forbudt.

I Danmark har Danske Lov (fra 1683) dekreteret dødsstraf for blodskam indtil 1866. Den nugældende lov, der stammer fra 1930 med en række mindre ændringer sidenhen, finder vi i straffelovens Kapitel 23 om »Forbrydelser i familieforhold«. (De øvrige seksualforbrydelser findes i Kapitel 24), der har overskriften »Forbrydelser mod kønssædeligheden«). I § 210 står der følgende:

Stk. 1. Den, der har samleje med slægtning i nedstigende linie, straffes med fængsel indtil 6 år.

Stk. 2. Den, der har samleje med sin broder eller søster, straffes med fængsel indtil 2 år. Straffen kan bortfalde for den, der ikke er fyldt 18 år.

Stk. 3. Har anden kønslig omgængelse end samleje fundet sted, bliver en forholdsmæssig mindre straf at anvende.

Den skrappeste strafferamme gælder altså for samleje mellem forældre og børn eller eventuelt bedsteforældre og børnebørn (teoretisk er der ingen grænser for hvor mange generationer der kan være mellem »gerningsmand« og »offer« — det bliver ved at være lige kriminelt). Tidligere var et sådant blodskamsforhold også strafbart for den yngre part, altså barnet eller barnebarnet, men denne bestemmelse faldt væk ved en lovændring i 1967. Lovændringen var uden praktisk betydning, idet så godt som alle politianmeldte blodskamsforhold vedrører fædre og mindreårige eller i hvert fald ganske unge døtre. Men i teorien medførte denne lovændring at fx. en 40-årig mand der efter fælles overenskomst har samleje med sin 60-årige moder ikke begår noget kriminelt, hvorimod moderen kan straffes med op til 6 års fængsel. Den mulighed har lovens vise fædre naturligvis ikke taget i betragtning, fordi den praktisk taget aldrig forekommer; hvis sådanne forhold i det hele taget forekommer — jeg har aldrig hørt om det — kommer det i hvert fald ikke til politiet og domstolenes kendskab.

Stk. 2 gælder (ifølge kommentarer til straffeloven) også for halvsøskende; men man kan kun straffes hvis man er *klar over* at man er i familie med hinanden. Hvis fx. to halvsøskende, der er opvokset hver for sig, mødes og har samleje, uden at de aner noget om familieforholdet, begår de ikke noget kriminelt. Hvis de derimod på et eller

andet tidspunkt bliver opmærksom på familierelationen, er et fortsat seksuelt forhold fra det øjeblik kriminelt. Forudsætningen at man skal være vidende om familierelationen for at kunne straffes for incest gælder i øvrigt for alle former for incest. Ødipus kunne altså have taget giftermålet med moderen ganske roligt, hvis han havde boet her hos os.

Det er interessant at bemærke, at selv om der i loven ikke præciseres noget med hensyn til køn, er straffelovens fortolkere alligevel enige om, at § 210 ikke gælder for homoseksuelle forhold, altså mellem fader/søn, moder/datter, søster/søster eller broder/broder. Hvis den ene part er under 15 år, så kan forholdet straffes efter en § i seksualkapitlet vedrørende homoseksuelle forhold til mindreårige. Er der tale om en faders forhold til en hjemmeboende søn i 15-18-års alderen, vil forholdet formentligt være strafbart efter § 223 (jfr. § 225), der hjemler straf med fængsel indtil 4 år for »den, der har samleje med en person under 18 år, der er den skyldiges adoptivbarn, stedbarn eller plejebarn eller er betroet den pågældende til undervisning eller opdragelse«. Den samme paragraf dækker altså også forhold til adoptivbørn, stedbørn eller plejebørn, såvel som børn af én man bor sammen med. Men i modsætning til selve blodskamsparagraffen (§ 210) er der altså her sat en aldersgrænse ved 18 år.

Kriminalstatistikken

Den stigende interesse, der i de senere år har været for incest-problemet, er af mange sikkert blevet opfattet som udtryk for, at der er sket en stigning i den slags forhold, eller at de i hvert fald forekommer meget hyppigt. Sandheden er, at incest (forstået som samleje eller noget der i høj grad nærmer sig samleje, mellem nært beslægtede) er en af de allersjældnest forekommende lovovertrædelser. Antallet af tilfælde, der er meldt til politiet, har altid ligget på under et par hundrede stykker, og i de senere år er det sunket til en lille håndfuld. Således var der i 1977 kun 18 anmeldte tilfælde af blodskam i hele Danmark. Selve anmeldelsestallet siger imidlertid ikke så meget om hvor mange *personer* der har været involveret i blodskam, idet politiet, ved opgørelsen af statistikken, tæller antallet af samlejer mellem samme to personer. I et enkelt år røg anmeldelsestallet pludseligt op på over 200; en nærmere undersøgelse viste at to fædre alene tegnede sig for 89 »forhold«.

Det er altså klart, at man må foretage en nærmere analyse og for-

tolkning af tallene, før man kan sige noget, blot tilnærmelsesvis, om forekomsten af blodskam i Danmark.

Det bedste ville være, hvis man havde undersøgelser, der spurgte almindelige mennesker, om de havde begået eller været ofre for blodskam. I Danmark foreligger, der mig bekendt, kun en enkelt undersøgelse, der peger i den retning, nemlig en interview-undersøgelse jeg selv har udført i slutningen af 1969. Denne undersøgelse viste, at der blandt et repræsentativt udsnit af Københavns voksne befolkning var 2% af alle kvinder, der havde været udsat for incestuøse tilnærmelser fra nært beslægtede. Heraf var halvdelen blevet meldt til politiet. Denne anmeldelseshyppighed svarer faktisk til, hvad man skulle forvente ud fra de kendte anmeldelsestal. Hvad der er nok så bemærkelsesværdigt er, at hyppigheden i min københavnske undersøgelsesgruppe, stemmer nøje med hvad Kinsey fandt blandt kvinderne i hans materiale, der jo omfattede amerikanske kvinder for 40-50 år siden. Også nyere amerikanske undersøgelser peger på en forekomst af fader/datter-forhold i størrelsesordenen 1-2%.

Dette tal er imidlertid både alt for lille og alt for stort.

Det er alt for *lille*, hvis vi medregner enhver form for seksuel tilnærmelse mellem nært beslægtede, altså også omfattende enhver form for intimt kæleri mellem forældre og småbørn, såvel som seksuelle lege mellem søskende. Sådanne forhold (som vi kommer lidt nærmere ind på senere) forekommer naturligvis langt hyppigere; fx. havde 15% af kvinderne i en amerikansk undersøgelse blandt studerende, haft seksuelle erfaringer i forhold til deres søskende. Og at forældrene under badning, leg og kæleri, kæler for deres børn, også på kønsorganerne, forekommer naturligvis langt hyppigere, uden at nogen af parterne opfatter det som incest — hvad det da heller ikke er, heller ikke i lovens forstand.

Tallet indtil 2% hyppighed er imidlertid også for *stort*, nemlig hvis vi holder os til de egentlige, alvorlige tilfælde af blodskam — dem der fx, fører til de hårde fængselsstraffe, når de meldes til politiet. Lad os se nærmere på disse forhold.

Domfældelser

I modsætning til »anmeldelsesstatistikken«, der viser stærkt svingende tal fra år til år, ligger tallene for domme i blodskamssager meget stabilt. Lad os se på et enkelt år — som før, 1977: i løbet af dette år forekom der ialt seks domme for blodskam. Samtlige seks domfældte

var mænd i alderen 30-39 år. De fik alle ubetingede fængselsstraffe på mellem 9 måneder og 3 år.

Tallet *seks* går igen både i 1976 og i 1975. I 1978 var der lidt flere domme, nemlig 11. Igen var alle domfældte mænd; én var i alderen 21-24 år, fem var mellem 30 og 39 år, og de resterende fem var i alderen 40 år og derover. I 1978 fik én person betinget fængselsstraf (dvs en fængselsstraf, der først skal afsones hvis den dømte begår ny forbrydelse); de resterende 10 fik alle ubetingede fængselsstraffe (dvs straffe der skal afsones). Den mildeste dom var her én mand der fik 2-3 måneders fængsel; to fik 6-9 måneder, én fik 9-12 måneder, tre fik 1-2 års fængsel, én fik 2-3 års fængsel, og to fik 4-6 år. (Tallene her er gengivet efter kriminalstatistikken, hvor man ikke kan aflæse den præcise dom for hver enkelt, men kun intervaller.)

Af statistikken fremgår det ikke, *hvilken* form for blodskam der er tale om, men der er alligevel ingen tvivl om, at der i (næsten?) alle tilfælde er tale om fader/datter-incest i stedet for bror-søster. Skulle man tro statistikken, har der i hvert af de nævnte år kun været ét tilfælde hvor dommen gjaldt blodskam med en datter under 15 år. I de resterende tilfælde har den afgørende forbrydelse altså været blodskamsforhold til en datter, der var over den seksuelle lavalder — men derfor kan forholdet jo godt have været indledt, i form at »petting« før 15-års alderen.

Nu skal der nok være en hel del flere tilfælde end dem der fremgår af domfældelsesstatistikken. Navnlig i de senere år er læger og forsorgsfolk, der får kendskab til incest, nok knap så tilbøjelige til at melde om det til politiet. Hertil kommer en del tilfælde af forhold til stedbør og plejebørn, der indgår i andre dele af kriminalstatistikken. Men under alle omstændigheder er den alvorligere blodskam en særdeles sjælden foreteelse, fx. langt sjældnere end færdselsdrab og dødelige sygdomme blandt børn.

Virkningerne

Ikke mindst i de senere år har man interesseret sig meget for hvilken betydning et blodskamsforhold har haft for offeret — altså i praksis datteren i et fader/datter-forhold. Når man tænker på, hvor omfattende og varieret incest-begrebet er, bliver man også hurtigt klar over, at virkningerne må være vidt forskellige. Der er lavet en række efterundersøgelser, der bekræfter hvad man på forhånd måtte formode, nemlig at virkningen af et incestforhold helt og holdent af-

hænger af omstændighederne omkring dette forhold. Lad os se på nogle af de faktorer der spiller en rolle:

Slægtsforholdet mellem »faderen« og »datteren« synes at være af stor betydning: at en biologisk fader forbryder sig mod sin datter vil som oftest være mere belastende for hende, end hvis der fx, er tale om overgreb begået af en mand, som pigens moder midlertidigt lever sammen med.

Forholdets varighed er væsentlig: selvsagt vil et langvarigt forhold, måske gennem flere år, præge barnet langt mere end en enkeltstående episode.

Barnets alder: Hvis der er tale om egentligt samleje eller samlejelignende forhold, vil evt. skadevirkninger ofte være desto alvorligere, jo yngre barnet var på det pågældende tidspunkt. Dog må man sige, at visse aldre er mere sårbare end andre; fx. kan misbrug af et 4-5-årigt barn godt gå forholdsvis sporløst forbi, medens krænkelse af et pubertetsbarn kan sætte sig alvorlige spor. Alvorligst er det naturligvis, hvis hele barndommen præges af forholdet — noget der som sagt forekommer sjældent.

Omfanget af trusler, tvang og egentlig vold er selvsagt af stor betydning. I de alvorligste tilfælde man kender, er pigen på det nærmeste blevet voldtaget gang på gang af en beruset og/eller alvorligt sindslidende fader. Den slags barndomsoplevelser må naturligvis sætte sig dybe og varige sport. Sådanne tilfælde forekommer heldigvis uhyre sjældent. Langt mere almindeligt er det, at forholdet har udviklet sig over længere tid fra hyggeligt sengekæleri til egentligt samleje. Hvis det sidste stadium indtræder, når datteren er halvvoksen, og hvis der på alle trin har været tale om nænsomhed fra faderens side, kan skadevirkningerne godt have været minimale eller helt udeblive. Et så smertefrit eller måske ligefrem positivt forløb er imidlertid meget sjældent, alene fordi egentlige seksuelle forhold mellem fader og datter er og bliver en stærkt afvigende handling i vor kulturkreds. På grund af de juridiske og moralske modforestillinger må det nødvendigvis foregå i stor hemmelighed, og dette i sig selv kombineret med skyldfølelse over at medvirke til noget syndefuldt og kriminelt må næsten uvægerligt skabe store problemer.

Til de helt store belastninger hører den retssag, der følger på en politianmeldelse.

Endelig er det af stor betydning for de senere virkninger, hvorledes hele miljøet iøvrigt har været, om moderen har haft kendskab til det

eller ej, faderens alder, hans psykiske tilstand, og incestofferets egen psykiske tilstand. Jo flere sociale og psykiske problemer der har været, jo mere afvigende faderen, moderen og datteren har været desto større problemer vil der være sidenhen, selv om disse senere problemer naturligvis må tilskrives den samlede situation og ikke kun blodskamsforholdet.

Hvilke virkninger kan der da være tale om?

I de alvorligste tilfælde af incest kender vi eksempler på, at barnet har været ulykkeligt, deprimeret,haft skolevanskeligheder; senere vanskeligheder med at omgås andre mennesker, nedtrykthed, angstanfald, m.m. Selvsagt lader virkningen af selve blodskamsforholdet sig ikke adskille fra virkningen af de generelt dårlige opvækstvilkår, og mange psykiatere og psykologer, der har studeret incestforholdet, vil være tilbøjelige til at mene, at pigen havde udviklet samme psykiske og sociale problemer, også uden at et blodskamsforhold havde optrådt.

De seksuelle eftervirkinger er undersøgt af bl.a. retspsykiateren Emma Vestergaard, der har gennemgået en række af alvorlige tilfælde af pådømt blodskam, for størsteparten begået i 1930'erne. Psykiateren opsøgte og talte med ofrene, der befandt sig et sted i 30-erne. De fleste af dem havde haft seksuelle vanskeligheder, de havde haft svært ved at indlede seksuelle forhold, og hvad angår senere tilpasning har en del ikke fået noget særligt ud af det seksuelle. Nogle af kvinderne sagde, at der gik mange år før de kunne slippe for fornemmelsen og billedet af den berusede faders overgreb, når de havde samleje med kæresten eller ægtefællen. Man må her gøre sig klart, at det drejer sig om de værste tilfælde af grov og vedvarende incest, der i alle tilfælde er blevet fulgt op af en retssag, splittelse af familien og ikke sjældent barnets anbringelse på børnehjem. En eneste af Emma Vestergaards sager vedrører en enkeltstående episode af påstået uterlighed, benægtet af faderen, glemt af barnet, men mange år efter anmeldt af moderen. I dette tilfælde var det intet som helst påfaldende ved kvindens situation — seksuelt eller på anden måde.

En mindre belastet serie blodskamsforhold er beskrevet af svenskeren Carl-Henry Alström (1973). Det drejer sig om 246 sager, der er blevet henvist til retspsykiatriske undersøgelser i årene 1934-52. Forfatteren beskriver, at incesten som regel begyndte med petting, der blev stadig mere avanceret eller allerede fra begyndelsen havde været

det, og som i to trediedele af forbindelserne havde udviklet sig til egentligt samleje. En almindelig udvikling var det også, at et fra begyndelsen positivt forhold gik i stykker, da datteren kom i puberteten og vendte sig til jævnaldrende — ofte med skinsyge fra faderens side til følge. I halvdelen af forbindelserne havde disse varet tre år eller mere, og 5% havde varet mere end ti år. Forfatteren bemærker, at selv om retssagerne gennemgående var præget af stærk fordømmelse af fædrene og incesten som sådan, var der dog 10% af døtrene der — trods almindeligt pres — under forhørene fremhævede det positive ved forholdet og på alle måder søgte at fremme en mild dom. Omvendt fandtes klare tegn på brutalitet og familietyranni hos ca. en trediedel. Størstedelen af incestfædrene syntes imidlertid ikke at have brutale tendenser, og 36% blev betegnet som forholdsvis sagtmodige. Kun 10% blev betegnet som »normale«.

Mindst graverende — eller flere positive — virkninger af »incest»-forhold finder vi i den før omtalte undersøgelse af amerikanske college-studerende — men her er der jo også primært tale om forhold mellem søskende. Ifølge de udspurgtes egen opfattelse, havde 25% været udsat for en eller anden form for tvang. I to trediedele af disse tilfælde var forholdet blevet opfattet som negativt. Det samme gælder halvdelen af de tilfælde hvor aldersforskellen mellem de to søskende var stor.

Incest i fremtiden

Der er en klar sammenhæng mellem synet på incest og synet på seksualitet i det hele taget. Den liberalisering der er sket m.h.t. opfattelsen af seksualitet — og den har været ganske betydelig, uanset hvad man ellers mener om udviklingen — har haft umådelig stor betydning for vor opfattelse af intimforholdet mellem forældre og børn, såvel som vor opfattelse af den egentlige incest. Siden midten af 1940'ne er udviklingspsykologer og pædagoger blevet klar over hvor vigtig den direkte kropskontakt mellem forældre og børn er; senere er man også blevet klar over, at ikke bare børnene, men også forældrene har brug for denne kontakt. I løbet af den sidste snes år er nøgenhedstabuet hertillands forsvundet i rivende hast, og når man kæler for hinanden og tilmed ikke har (ret meget) tøj på, ja så bliver spørgsmålet om berøring af kønsdelene aktuelt.

Man behøver ikke være nogen stor pædagog for at forstå, at det ikke er hverken rart eller sundt for nogen af parterne, at kæleriet

foregår alle andre steder end lige præcis der, hvor det måske føles allerbedst. I et afslappet forhold mellem forældre og deres småbørn, indgår — og vil formentlig i stigende grad indgå — kærtegn og studier, der indtil for få år siden kunne betegnes som »utérlige«. I en overgangsperiode, som vi nu lader til at befinde os i, er mange forældre alligevel usikre: Hvad gør vi, hvis vi selv føler noget seksuelt ved det? Skal ungerne have lov til at pille ved os, hvor de vil? Skal de have tilfredsstillet *enhver* form for nysgerrighed? Skal de have lov at overvære eller ligefrem være med ved samlejet? Skal vi lade børnene selv gøre, hvad de vil med hinanden? Problemerne er mangfoldige, men svaret er nu ikke så svært: hvis det hele foregår på 100% frivillig basis, hvis man overlader helt til barnet at bestemme, hvad det selv har lyst til; hvis man er nøje opmærksom på børnenes begyndende blufærdighed og i samme grad tager hensyn til sin egen blufærdighed, så er man nok på rette vej.

Hvad den egentlige incest angår, vil de grundlæggende tabuer fortsat eksistere i mange generationer endnu, selv om vi forestiller os en fortsat liberalisering af seksualiteten. Selv Fourier — den geniale utopist — forudså at de primære incesttabuer vedbliver at eksistere selv i det »matriarkalske« kollektiv, hvor lidenskaberne ikke skulle undertrykkes, men tværtimod dyrkes. Faktisk *er* vi i dag nået så vidt, som Fourier mente vi kunne nå i hans harmoniske utopia: Han plæderede nemlig for afskaffelse af forbudet mod seksuelle relationer mellem fætter og kusine, tanter og nevøer, onkler og niecer...

Det totale ophør af incesttabuet vil ikke fjerne al kultur, men alene den patriarkalske kultur. Kun i et samfund der ikke domineres af det ene køn, og hvor familien spiller en underordnet rolle, kan seksuelle relationer mellem primære slægtninge blive fuldt ud accepteret. Men længe før da kan man forestille sig en afskaffelse af det retslige incestforbud. I mange lande findes der planer om en sådan afkriminalisering. For én ting er at børn og unge skal beskyttes mod enhver form for tvang og udbytning, også på det seksuelle område, men det er der andre paragraffer i straffeloven, der kan tage sig af. Noget ganske andet er, hvad enige halvvoksne og voksne finder på at foretage sig indbyrdes, på trods af religiøse, moralske og sociale konventioner, — det har staten ingen ret til at blande sig i.

Forbudte lege

Af H. HANSEN

Redaktionen er bekendt med H. Hansens rigtige navn.

EN DEJLIG forårsdag sidste år var jeg sammen med min datter på 4½. Vi lå nøgne i sengen og legede, resten af familien havde begivet sig i skole og på arbejde, vi behøvede ikke være i børnehaven før klokken ti og havde god tid. Vi legede gætteleg. Tegnede skiftevis på hinandens kroppe og skulle bagefter, når øjnene måtte åbnes igen, gætte hvad der var blevet tegnet.

Hvis vi gættede rigtigt, fik vi et »prut« med munden mod maveskindet, hvis vi gættede forkert, tja, så fik vi måske også et »prut«, vi var ikke så kostbare.

I en pause i legen sad min datter pludselig op ad væggen med spredte ben og studerede ivrigt sine kønsdele. Hun videde kussen så meget ud hun kunne med en hånd i hver side og bøjede hovedet fremover og kiggede. Jeg lå på ryggen ved siden af.

— Prøv og stik' den ind, sagde hun pludselig og kiggede forførende hen på mig.

Jeg må indrømme, at jeg blev en kende overrasket. Alskens moralforestillinger og taburegler for gennem mit hoved. Hvad skulle jeg svare?

— Neej, sagde jeg tøvende. Det kan jeg ikke.

— Ork jo, fortsatte hun ubekymret. Og så trak hun endnu mere udad i skamlæberne.

Jeg tøvede og vidste ikke, hvad jeg skulle sige. Hun havde før vist interesse for min tissemand. Når hun var mest overstadig var hun nogle gange kommet løbende, havde taget den i hånden, kysset den hurtigt og voldsomt og var løbet igen med et eller andet udbrud. Jeg havde reageret spontant med et udbrud af smerte og havde sagt til hende, at hun ikke skulle være så voldsom, det gjorde ondt.

— Øh, svarede jeg nu henholdende. Det kan ikke lade sig gøre. Jeg er for stor og du er for lille.

Men det var ikke nok til at få hende til at opgive sit forehavende.

— Vi ka da prøve! fortsatte hun som om jeg pludselig var blevet åndssvag og helt modsat den måde jeg plejede at være på. Hun vrikkede sig på bagdelen hen mod mig, mens hun bevarede sit faste greb i kanten af kussen.

Gode råd var dyre. Jeg følte mig fanget i min egen dobbeltmoral — i al anden opdragelse indtil dette øjeblik var mine nej'er altid blevet fulgt af en motivering. Hvad var mit motiv egentlig — over for hende — til at sige nej til et eksperiment, en erfaring, som hun så øjensynlig selv havde behov for at gøre? Ved middagsbordet blev hun rost, når hun smagte på noget nyt i stedet for blot at vrænge af mad, hun ikke før havde smagt, i *alle andre sammenhænge* opfordrede jeg hende til selv at gøre erfaringer for at finde ud af, hvordan verden hang sammen, for at opleve hvad der, for hende, var muligt og ikke-muligt. Men hvis jeg lod hende fortsætte nu, hvad ville hun så sige om denne oplevelse ude i verden — og hvordan ville reaktionen blive?

Min usikkerhed var blevet for stor. Jeg besluttede mig til at standse hende. Hvordan gjorde jeg det uden at såre hende unødigt?

— Du kan selv se, sagde jeg og stavlede mig op på den ene arm, mens jeg med den anden holdt min tissemand hen mod hendes kusse, se selv den er for stor.

Hun bøjede sig alt, hvad hun kunne og kiggede grundigt efter. Jeg ventede spændt.

— OK så, konstaterede hun efter nogle sekunders tøven uden at lyde helt overbevist, men så skal vi tegne igen.

Hun lagde sig på ryggen og lukkede øjnene. Jeg bøjede mig ind over hende og begyndte at tegne en pige og en sol midt på hendes mave selv om det i virkeligheden var hendes tur.

— Et hus! forsøgte hun allerede før jeg var færdig.

— Nej.

— En bold? fortsatte hun.

— Neej, svarede jeg lidt irriteret over hendes utålmodighed. Lig nu stille og føl rigtig efter og la vær med at sige noget før jeg er færdig.

Så tegnede jeg — forfra — langsomt og omhyggeligt en cirkel, to øjne, en næse og en mund, nedenunder en stor trekant med spidsen opad, på hver sin side af den en arm og nederst to ben. Lidt længere oppe til højre — lige neden for armhulen — en buet streg og en række lige streger, som strakte sig mod navlen. Da jeg var færdig, lå hun så stille, at jeg et øjeblik troede, hun var faldet i søvn.

— Hvad var det så, pige? spurgte jeg og pustede hende blidt i ansigtet. Jeg havde efterlignet et af de utallige selvportrætter, som hun havde produceret igennem længere tid.

— En pige, sagde hun langsomt med en undertrykt latter i maven, som fik hele kroppen til at spjætte, en pige og en sol.

— Jaah, udbrød jeg, en pige og en sol, dig ude i solen. Og så »pruttede« jeg hendes spjættende krop på maven, på bry-

stet, på armene, på benene, på numsen, overalt, indtil hun grinede så meget, at hun kom til at tisse i sengen af bare fryd.

Da vi forpustede nåede børnehaven var klokken allerede halv elleve.

Tre måneder senere var jeg på besøg hos politiet. Assistenten som sad bag skrivebordet på sit spartanske kontor, da jeg kom til afhøring, sigtede mig for overtrædelse af straffeloven. Anmeldelsen var foretaget af mor og stedfar, og der var tale om tre forhold: jeg skulle have kysset min datters kønsorganer, skulle have tvunget eller lokket hende til at kysse mine og skulle have forsøgt samleje med hende. Det sidste ville han være så venlig at se bort fra, da det kun skulle dreje sog om 1½ cm og så nøjes med at sigte mig for overtrædelse af straffelovens paragraf 224 og 223 stk. 1, som sammenlagt blir til »anden kønslig omgængelse end samleje med barn i betroet varetægt«.

— Det var jo ikke *naturligt*, som han udtrykte det, at børn interesserede sig for »den slags«.

Jeg forsøgte at forklare ham, at det, der med hvad der var naturligt måske ikke var så enkelt, at det kunne måles i cm og mm, men det var som om vi talte to forskellige sprog. Eksisterer faget børnepsykologi på politiskolen? Sexologi? Næppe.

Assistenten og politiadvokaten holdt fast på at opfatte mig som kriminel og bl.a. det har nu forhindret mig i at se min datter i 1½ år.

Jeg er ikke dømt, jeg har ikke været i en retssal, men at afsnit i det videre forløb kommer til at foregå dér er ikke usandsynligt, og udgangen på den kan der kun gisnes om, det kommer bl.a. til at afhænge af penge.

Men inden samfundets forbudsmoral muligvis lukker sig helt sammen om mig har jeg lyst til — på trods af at jeg ikke i særlig udstrakt grad deler hans interesse for pornografi — at udtrykke min solidaritet med lektor Jensen og hans oplevelse af verden.

Det er blot svært at gøre det uden samtidig at blive vred eller skuffet — ikke på Jensen eller over politiet, hvis horisont måske ikke hører til de bredeste, men på de mennesker, som langt inde i de såkaldte progressive rækker udtrykker hvad jeg kun kan opfatte som *enten* grundig fortrængning *eller* det skinbarlige hykleri.

Når f.eks. en Bente Hansen (i »Liderlige Lolita« side 204) påstår, at hun »aldrig har oplevet, at børn har insisteret på, at voksne skulle beskæftige sig med dem erotisk«, kan jeg kun opleve det som hykleri eller følelseskulde.

Jeg tror, jeres holdning er *med til* at putte mennesker i fængsel, mennesker hvis eneste forbrydelse er, at de tager børns behov alvorligt og undlader at undertrykke deres nysgerrighed over for livet.